

ISSN 0558 – 1125
УДК 581.19:634.19

Г.Т. ГРЕВЦОВА, доктор біол. наук, професор
Ботанічний сад (БС) ім. акад. О. В. Фоміна Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ

М.С. КУБІНСЬКИЙ, аспірант
Кременецький ботанічний сад (КБС), Тернопільська область, Україна

БІОХІМІЧНИЙ СКЛАД ПЛОДІВ ЗЕРНЯТКОВИХ КУЛЬТУР НА КИЗИЛЬНИКОВИХ ПІДЩЕПАХ

G.T. GREVTSOVA, Doctor, Professor
O.V. Fomin Botanical Garden of the Taras Shevchenko National University, Kyiv, Ukraine
M.S. KUBINS'KY, Post Graduate Assistant
Kremenets' Botanical Garden, Ternopil' region, Ukraine

BIOCHEMICAL COMPOSITION OF POP CROPS FRUITS ON COTONEASTER ROOTSTOCKS

Вивчено біохімічний склад плодів 11 зразків айви, груші, яблуні, вирощених на підщепках роду Cotoneaster Medik., у знімальній стиглості (2009 р.) та після зберігання (2010).

Изучен биохимический состав плодов 11 образцов айвы, груши, яблони, выращенных на подвоях рода Cotoneaster Medik., в период съемной зрелости (2009 г.) и после хранения (2010).

The authors have studied the biochemical composition of 11 Cydonia, Pirus, Malus specimens on the genus Cotoneaster Medik. rootstocks during the period of ripening (2009) and after storage (2010).

Нами вперше в Україні в 1992 році проведено випробування кизильника гоструватого – *Cotoneaster subacutus* Rojark. як посухостійкої підщепи для яблуні та груші [1, 2]. Щеплення на дворічні сіянці виконано зимовими живцями «за кору», «в розщип», «вприклад» 13 травня в суху погоду при доброму відставанні кори. Використали сорти яблуні Айдаред, Делішес, Джонатан, Зоря Поділля, Мелба, Мекінтош, Спартан і груші: Кронсельська прозора, Улюблена Клапа. Розпускання бруньок відмічено вже 30 травня. Станом на 20 жовтня того ж року приживлюваність сортів обох культур становила 80%. У 1995 р. прищепи зацвіли, проте зав'язь була знищена градом. Перший урожай яблук сорту Мелба отримано у 1996 році. Середня маса одного плода становила 139 грамів, середній діаметр – 62 x 64 мм, загальна кількість цукрів – 9,3 % , вітаміна С – 8,5 мг / 100 г.

У зв'язку із ксерофітизацією клімату, пошуком підщеп з глибокою кореневою системою було продовжено роботу по добору перспективних сумісних підщеп роду *Cotoneaster*. Для цього у 1997 р. на території Ботанічного саду ім. акад. О.В. Фоміна (ділянка Парники, площа 0,1 га) та у 2000 році (ділянка В₂, площа 0,1 га) на дерново-підзолистих ґрунтах закладено експериментальні ділянки, де підрощувалися для дослідної роботи сіянці 15 видів кизильника:

C. boisianus G.Klotz, *C. bullatus* Bois, *C. calocarpus* (Rehder & E.H.Wilson) Flinck & B.Hylmö, *C. divaricatus* Rehder & E.H.Wilson, *C. hissaricus* Pojark., *C. hsingshangensis* J.Fryer & B.Hylmö, *C. lucidus* Schlecht., *C. nitens* Rehder & E.H.Wilson, *C. obscurus* Rehder & E.H.Wilson, *C. rehderi* Pojark., *C. pekinensis* Zabel, *C. rusanovii* Grevtsova, *C. shansiensis* J.Fryer & B.Hylmö, *C. suavis* Pojark., *C. veitchii* (Rehder & E.H.Wilson) G.Klotz. Було апробовано різні види щеплення: за кору, вприклад, копулювання, окулювання. В дослід включено різні сорти зерняткових: яблуні – Айдаред, Акане, Аскольда, Бистриця, Бойкен, Голден Делішес Рейнджерс, Джонаголд, Донешта, Київське зимове, Мліївське десертне, Незалежність, Новосілківське зимове, Орнамент, Пасифік, Піонер, Росавка, Тілліш Сігне, Уманське зимове, Фантазія, груші – Генерал Тотлейбен, Дево, Дюшес Вільямса, Ізмурдная, Кучерянка, Кюре, Талгарська красуня, Яблунівська, айви – Дарунок онуку, Марія (селекції Ботанічного саду). Перші щеплення проведено у квітні 2001, наступні – 2002-2004 років. Варто зазначити, що при висадці підщеп у лунки було внесено по 10 кг торфу, потім рослини не підживлювалися ні органічними, ні мінеральними добривами як через відсутність таких, так і через побоювання (у зв'язку з відсутністю досвіду) пошкодити експериментальні рослини. У окремих сортів яблуні та айви перше плодоношення зафіксовано на другому, а груші – на третьому році.

Матеріали та методика досліджень. Наші дослідження були спрямовані на встановлення можливостей використання ксерофітних кизильників як підщеп для створення садів на невіддях, а також на пошук низькорослої підщепи для груші, оскільки промислові насадження розміщуються на добре дренованих і зволжених ділянках. Для біохімічного аналізу були взяті зразки з достатньою кількістю плодів. Середні біометричні показники їх такі: сорт айви Дарунок онуку: діаметр – 6,8 x 7,0 см, маса 148,6 + 42,1 г, груша: Кучерянка – відповідно 7,1 x 4,3 см і 154,3 + 29,7 г і Кюре - 8,5 x 5,9 см і 117,5 + 24,9 г, яблуня: Акане – 4,1 x 5,4 см і 55,3 + 25,0 г, Голден Делішес Рейнджерс – 5,1 x 5,6 см і 61,9 + 19,1 г, Мліївське десертне – 6,4 x 7,4 см і 144,3 + 44,7 г, Ренет Рамбур'є – 5,4 x 5,5 см і 88,2 + 29,7 г, Росавка – 4,8 x 5,7 см і 60,7 + 10,3 г, Мелба (ботсад) – 5,5 x 5,9 см і 80,7 + 19,6 г. Хімічний склад визначали у стиглих плодів урожаю 2009 р. та після їх зберігання в холодильнику Інституту садівництва УААН у 2010 року: вміст сухих розчинних речовин – за рефрактометром, цукрів – колориметрично, методом В.Л. Вознесенського, органічних кислот – титруванням 0,1 % - ним розчином NaOH, аскорбінової кислоти – титриметрично з використанням фарби Тільмана (2,6 – дихлорфенілндофенол), пектинових речовин (протопектини, розчинний пектин та їх сума) – карбозольним методом, фенольних сполук – титруванням реактивом Фоміна – Деніса. Підщепами служили види кизильника: для яблуні – *C. pekinensis* (к. пекінський), *C. rusanovii* (к. Русанова), *C. subacutus* (к. гоструватий), для груші – *C. subacutus*, *C. Rusanovii*, для айви –

C. subacutus. Сорти прищеп зерняткових зазначені в таблицях 1, 2. Щеплення проведено у 2001-2004 рр.

Результати. Попередніми нашими спостереженнями констатовано, що підщепа з кизильника гоструватого прискорює дозрівання яблук сортів Мелба і Білий налив на 10-14 днів порівняно із районованими підщепами. Нижче наводимо дані біохімічного аналізу плодів зерняткових на кизильникових підщепах (табл. 1, 2).

1. Вміст біологічно активних речовин у свіжозібраних та після зберігання плодах зерняткових культур на кизильникових підщепах

Сорт , підщепа	Дата аналізу	Вітамін С	Фенольні речовини
		мг/100 г сирої маси	
Айва			
Дарунок онуку <i>C. subacutus</i>	22.09.09	10	235
	20.01.10	1,45	126
Груша			
Кюре <i>C. subacutus</i>	22.09.09	4	235
	05.01.10	1,46	101
Кюре <i>C. rusanovii</i>	22.09.09	5	201
	05.01.10	2,50	73
Кучерянка <i>C. subacutus</i>	22.09.09	4	137
	05.01.10	1,14	124
Яблуна			
Акане <i>C. subacutus</i>	22.09.09	8	183
	20.01.10	0,94	102
Голден Делішес Рейнджерс <i>C. rusanovii</i>	22.09.09	9	193
	20.01.10	3,02	174
Мліївське десертне <i>C. rekinensis</i>	22.09.09	2	171
	20.01.10	1,14	125
Ренет Рамбур'є <i>C. rusanovii</i>	22.09.09	6	197
	20.01.10	1,56	142
Росавка <i>C. rusanovii</i>	22.09.09	4	301
	20.01.10	1,25	168
Мелба (ботсад) <i>C. subacutus</i>	27.07.09	5,7	
Мелба (ІС УААН)	27.07.09	7,7	311

За вмістом аскорбінової кислоти серед досліджених культур виділяється айва, плоди якої містили 10 мг/100 г (сорт Дарунок онуку). Кількість цієї речовини в яблуках становила 4–9, грушах – 4–5 мг/100 г. Під час чотиримісячного зберігання вміст вітаміна С у плодах значно знизився – до 0,94–3,02 мг/100 г залежно від сорту. Кількість фенольних сполук у плодах стиглої айви складала 235, груші – 137-235, яблуні – 142–311 мг/100 г. Вміст їх під час зберігання, на відміну від аскорбінової кислоти, знизився лише на 46 % в айви, 10–57 у груші, 10–44 % в яблуні.

Якщо порівнювати з літературними даними [1], то плоди айви сорту Дарунок онуку в нашому досліді поступалися за вмістом сухих речовин та цукрів перед плодами цього сорту на айвовій підщепі, але перевищували їх за кількістю органічних кислот і пектинових речовин. Вміст останніх під час зберігання дещо підвищився за рахунок збільшення кількості протопектину. Таке ж співвідношення біохімічного складу спостерігаємо в сорту груші Кучерянка. Натомість яблука Мліївського десертного на кизильниковій підщепі були більш цукристими і перевищували показники титрованості, які наводяться для цього сорту в літературних джерелах [1]. Плоди Голден Делішес Рейнджерса, свіжозібрані та після зберігання, виділяються найбільшим ЦКІ серед інших сортів, завдяки найнижчому вмісту органічних кислот.

Висновки. Наші дослідження показали, що біохімічний склад плодів зерняткових рослин на кизильниковій підщепі не дуже змінюється в порівнянні з вирощеними на підщепах, традиційних для цих культур. Експериментальні селекційні дослідження необхідно продовжити з використанням вже апробованих і нових сортів груші, яблуні, айви та звернути увагу на стандартність і якість плодів.

Список використаної літератури

1. Атлас перспективных сортов плодовых и ягодных культур / под ред. В. П. Копаня – К.: Одесс, 1999.- 454 с.
2. Гревцова Г. Т., Гордієнко В. І., Прокопченко Е. В. Кизильники – посухостійкі підщепи // Дім, сад, город. – К., 1999. -№12 – С. 10.
3. Гревцова Г. Т., Казанская Н. А. Кизильники в Украине. – К.: Нива, 1997.
4. Гревцова Г.Т., Бут А.А., Колесник В. І., Єсакова С. В. Інтродуковані види Cotoneaster (Medic.) Bauhin для використання у садівництві // Проблеми збереження, відновлення та збагачення біорізноманітності в умовах антропогенно зміненого середовища: матер. між народ. конф. (Кривий Ріг, 16-19 травня 2005 р.). – Дніпропетровськ: Проспект, 2005. – С. 191-193.
5. Кондратенко П. В., Шевчук Л.М., Левчук Л. М. Методики оцінки якості плодово-ягідної продукції.- К.: СПД «Жителев С.І.», 2008.-79 с.

Одержано редколегією 29.03.12

2. Біохімічний склад свіжозібраних та після зберігання плодів зерняткових культур на кизильникових підщепах

Сорт, підщепа	Дата аналізу	Сухі розчинні речовини, %	Сума титрованих органічних кислот, %	Сума цукрів, %	Пектинові речовини, %			ЦКІ
					розчинний пектин	протопектин	загальна кількість	
Айва								
Дарунок онуку	22.09.09	12,1	1	4,3	0,2	1,3	1,5	43,0
<i>C. subacutus</i>	20.01.10	8,8	0,20	4,93	0,177	1,583	1,760	24,7
Груша								
Кюре	22.09.09	14,1	0,3	7,6	0,2	0,7	0,9	25,3
<i>C. subacutus</i>	05.01.10	15,1	0,26	8,98	0,177	0,426	0,603	34,5
Кюре	22.09.09	13,7	0,4	7,6	0,2	0,8	1,0	19,0
<i>C. rusanovii</i>	05.01.10	14,7	0,17	8,85	0,176	0,471	0,647	52,1
Кучерянка	22.09.09	13,7	0,7	7,6	0,2	0,8	1,0	19,0
<i>C. subacutus</i>	05.01.10	15,3	0,23	9,99	0,184	0,586	0,770	43,4
Яблуня								
Акане	22.09.09	14,1	0,6	9,6	0,2	0,8	1,0	15,8
<i>C. subacutus</i>	20.01.10	13,7	0,49	10,18	0,104	0,573	0,677	20,8
Голден Делішес Рейнджерс	22.09.09	12,1	0,3	8,8	0,2	0,6	0,8	29,3
<i>C. rusanovii</i>	20.01.10	11,7	0,20	9,35	0,155	0,555	0,790	46,8
Мліївське десертне	22.09.09	14,5	0,6	13,7	0,2	0,9	1,1	22,8
<i>C. rekinensis</i>	20.01.10	14,9	0,56	10,06	0,177	0,785	0,962	18,0
Ренет Рамбур'є	22.09.09	11,1	0,4	9,5	0,1	0,8	0,9	23,7
<i>C. rusanovii</i>	20.01.10	11,8	0,33	8,5	0,213	0,586	0,799	25,8
Росавка	22.09.09	11,1	0,5	8,3	0,1	0,6	0,7	16,6
<i>C. rusanovii</i>	20.01.10	11,8	0,33	9,18	0,90	0,525	0,517	27,8
Мелба (ботсад)	27.07.09	12,2	0,6	8,4				14,0
<i>C. subacutus</i>								
Мелба (ІС НААН)	27.07.09	10,9	0,7	8,3	0,09	0,8	0,89	8,0